

Список бібліографічних посилань

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. М. : Мысль, 1991. 229 с.
2. Анисимов С. Д. Мораль и поведение. М. : Наука, 1979. 142 с.
3. Муздыбаев К. К. Психология ответственности. Л. : Наука, 1983. 240 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління. Київ : Академвидав, 2003. 568 с.
5. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. Київ : Україна Віта, 1996. 130 с.

Одержано 19.03.2019

На основании теоретического анализа раскрыта сущность профессиональной ответственности как социально-психологического феномена, осуществлен анализ взаимообусловленности проявления ее структурных компонентов в когнитивно-ценностной, эмоционально-мотивационной, деятельностно-поведенческой сферах личности.

Ключевые слова: ответственность, социальная ответственность, личностная ответственность, социально-психологическая ответственность, профессиональная ответственность.

УДК 159.9

Яна Сергіївна ПОНОМАРЕНКО,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3374-3930>;

Олена Ігорівна ПЕТРЕНКО,

студентка 4 курсу факультету №6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮНАКІВ І ДІВЧАТ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ

Надано психологічну характеристику соціального інтелекту як інтелектуальної здібності, яка визначає успішність спілкування і соціальної адаптації молоді. Емпірично вивчено показники рівнів соціального інтелекту серед юнаків та дівчат студентського віку.

Ключові слова: соціальний інтелект, спілкування, молодь, студентський вік.

Сьогоднішня сучасної молоді в Україні характеризується посиленням впливу на життя та особистий розвиток соціально-економічних

процесів, які призводять до збільшення нерівності в суспільстві. Вибір поведінкових стратегій, що дозволяють адаптуватися до стрімких соціальних змін, поряд з інтелектуальними здібностями, обумовлюється вміннями розпізнавати та контролювати власні емоції, відчувати емоційний фон оточуючих та прогнозувати їх поведінку.

Здатність розуміти й прогнозувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях, розпізнавати наміри, почуття і емоційні стани людини допомагає соціальний інтелект. Структурно соціальний інтелект розглядається як багатокомпонентне утворення.

Г. Олпорт описував соціальний інтелект як особливу здатність вірно судити про людей, прогнозувати їх поведінку та забезпечувати адекватне пристосування у міжособистісних взаємодіях. На думку Г. Айзенка, соціальний інтелект визначається як здатність індивіда використовувати психометричний інтелект з метою адаптації до вимог суспільства. Дж. Гілфорд розглядає соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей, незалежних від фактора загального інтелекту та пов'язаних, насамперед, з пізнанням поведінкової інформації.

Так, Н. І. Шилова після проведення дослідження соціального інтелекту серед студентів-психологів, дійшла висновку, що «студенти розуміють почуття та думки людей, аналізуючи їх невербальні сигнали, та можуть прогнозувати майбутню поведінку співрозмовника, але інколи допускають помилки при аналізованні проявів невербального спілкування». Авторка говорить, що це дає підстави здійснювати психологічній супровід студентів в процесі навчальної діяльності» [1, с. 182].

В дослідженнях В. О. Порядіної зазначається, що «розвиток соціального інтелекту пов'язаний з формуванням навичок спілкування, емоційної саморегуляції, підвищення самооцінки, навичок рефлексії і цільового планування [2, с. 11].

Для емпіричного дослідження нами було обрано тест «Соціальний інтелект» Дж. Гілфорда. Вибірка складала 80 студентів віком від 18 до 24 років. По сорок чоловік відповідно до статевої приналежності. Середній вік складає двадцять два роки.

Результати показників рівня соціального інтелекту в групі дівчат. За результатами першого субтесту «Історії із завершенням» більшість опитуваних дівчат набрали 3 бали, тобто середньовибірковий показник. Це свідчить про те, що вони мають середні здібності до пізнання поведінки, здатні передбачати подальші вчинки людей на основі аналізу реальних ситуацій спілкування, передбачати події, ґрунтуючись на розумінні почуттів, думок, намірів людей з якими

комунікують. Дівчата можуть чітко вибудовувати стратегію своєї поведінки для досягнення поставленої мети. Найнижчий показник в субтесті відсутній.

У другому субтесті «Групи експресії» за результатами відповідей дівчата набирали лише середньослабкі та середньовибіркові рівні. Більшість з них здатні правильно оцінювати стани, почуття, наміри людей по їх невербальних проявах, міміці, позам, жестах. Вони, швидше за все, надають великого значення невербальному спілкуванню, звертають багато уваги на невербальні реакції учасників комунікації. А інші гірше володіють мовою рухів тіла, поглядів і жестів. У спілкуванні такі люди більшою мірою орієнтуються на вербальний зміст повідомлень. Також за результатами другого субтесту низький, середньосильний та високий рівень соціального інтелекту відсутні.

За результатами третього субтесту «Вербальна експресія» у дівчат суттєво виділяється середньослабкий рівень соціального інтелекту. Тобто вони відчувають складнощі з розпізнаванням різних слів, які можуть приймати одні і ті ж вербальні повідомлення в залежності від характеру взаємовідносин людей і контексту ситуації спілкування. Також схильні помилятися в інтерпретації слів співрозмовника. При цьому низький рівень соціального інтелекту відсутній.

У четвертому субтесті «Історії з доповненням» більшість опитаних дівчат набрали 3 бали, тобто середньовибірковий показник. Це свідчить про те, що вони мають середні здібності до пізнання поведінки. Тобто здатні розпізнавати структуру міжособистісних ситуацій в динаміці. Більшість дівчат вміють аналізувати складні ситуації взаємодії людей, розуміють логіку їх розвитку, відчувають зміну сенсу ситуації при включенні в комунікацію між різними сторонами. Шляхом логічного аналізу вони можуть добудовувати невідомі або відсутні ланки в ланцюзі цих взаємодій, передбачати, як людина поведе себе надалі та відшукувати причини певної поведінки. Всі інші дівчата ділять між собою низький та середньослабкий рівні соціального інтелекту. Тобто вони відчувають труднощі в аналізі ситуацій міжособистісної взаємодії і, як наслідок, погано адаптуються до різного роду взаємин між людьми, будь то сімейні, ділові, дружні відносини тощо. Також жодна з дівчат за результатами четвертого субтесту не отримала середньосильний або високий рівень соціального інтелекту в своїй групі.

Результати показників рівня соціального інтелекту в групі юнаків. За результатами першого субтесту «Історії із завершенням» більшість опитуваних юнаків набрали 3 бали, тобто середньовибірковий показник. Це свідчить про те, що вони мають середній соціальний

інтелект та вміють передбачати наслідки поведінки. Ще вони здатні передбачати подальші вчинки людей на основі аналізу реальних ситуацій спілкування, наприклад: сімейного, ділового, дружнього тощо. Схильні передбачати події, ґрунтуючись на розумінні почуттів, думок, намірів учасників комунікації. Їх прогнози можуть виявитися помилковими, якщо вони будуть мати справу з людьми, які поводять себе нетиповим чином. Ці юнаки вміють чітко вибудовувати стратегію своєї поведінки для досягнення поставленої мети. Таке виконання субтеста можна вважати успішним, воно передбачає вміння орієнтуватися в невербальних реакціях учасників взаємодії і знання нормо-рольових моделей і правил, що регулюють поведінку людей. Ніхто з опитаних хлопців не має результатів у низькому та високому рівні соціального інтелекту.

У другому субтесті «Групи експресії» за результатами відповідей юнаки набирали середньослабкі та середньовибіркові рівні. Більшість юнаків схильні вірно інтерпретувати стани, почуття, наміри людей по їх невербальним проявам, тобто міміці, позам, жестам, тембру та інтонації голосу. Звідси виходить, що для хлопців відіграє важливу роль невербальне спілкування, їх увагу привертають невербальні реакції учасників комунікації. На відміну від інших, які гірше володіють мовою рухів тіла, поглядів і жестів. У спілкуванні такі люди більшою мірою орієнтуються на вербальний зміст повідомлень. Також за результатами другого субтесту низький, середньосильний та високий рівень соціального інтелекту відсутні.

За результатами третього субтесту «Вербальна експресія» найбільше наків мають за результатами середньосильний рівень соціального інтелекту. Це свідчить про те, що хлопці мають високу чутливість до характеру і відтінкам людських взаємин, що допомагає їм швидко і правильно розуміти те, що люди говорять один одному в контексті певної ситуації, конкретних взаємовідносин. Вони здатні знаходити відповідний тон спілкування з різними співрозмовниками в різних ситуаціях і мають великий репертуар рольової поведінки, тобто вони виявляють рольову пластичність. Інші юнаки мають результати з середньослабких та середньовибіркових рівнів соціального інтелекту. Це свідчить, що вони погано розпізнають різні смисли, які можуть приймати одні і ті ж вербальні повідомлення в залежності від характеру взаємовідносин людей і контексту ситуації спілкування. Такі хлопці часто «говорять невпопад» і можуть помилятися в інтерпретації слів співрозмовника. Також за результатами третього субтесту показники по низькому та високому рівню соціального інтелекту відсутні.

У четвертому субтесті «Історії з доповненням» переважна частина опитуваних юнаків отримали результати з середньосильним рівнем соціального інтелекту. Тобто вони схильні розпізнавати структуру міжособистісних ситуацій в динаміці. Вони вміють аналізувати складні ситуації взаємодії людей, розуміють логіку їх розвитку, відчують зміну сенсу ситуації при включенні в комунікацію між різними сторонами. Шляхом логічного аналізу вони можуть добудувати невідомі, відсутні ланки в ланцюзі цих взаємодій, передбачати, як людина поведе себе надалі, відшукувати причини певної поведінки. Крім цього, вміють орієнтуватися в невербальних реакціях людини, а також нормах і правилах, що регулюють поведінку в суспільстві. Другим по кількості є низький рівень соціального інтелекту. Тобто хлопці відчують труднощі в аналізі ситуацій міжособистісного взаємодії і, як наслідок, погано адаптуються до різного роду взаємин між людьми.

Список бібліографічних посилань

1. Шилова Н. І. Соціальний інтелект студентів-психологів як фактор професійної реалізації. *Young*. 2018. Т. 61, № 9. С. 180–183.
2. Порядина В. А. Тендерные различия в структуре социального интеллекта студенческой молодежи : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Ярославль, 2007. 26 с.

Одержано 04.03.2019

Предоставлено психологическую характеристику социального интеллекта как интеллектуальной способности, которая определяет успешность общения и социальной адаптации молодежи. Эмпирически изучены показатели уровней социального интеллекта среди юношей и девушек студенческого возраста.

Ключевые слова: *социальный интеллект, общение, молодежь, студенческий возраст.*